

“अग्रत संघटक प्रतिमानाद्वारे विज्ञान विषयाचे अध्यापन करून
त्याची परिणामकारकता अभ्यासणे”

विवेक गं. इनामदार

स.से.सं. अध्यापक महाविद्यालय,

विष्णुपूरी, नांदेड .

प्रस्तावना :-

डी.टी.एड. स्तरावर विद्यार्थ्यांना विविध अध्यापन पध्दतींचा अभ्यास करावा लागतो . त्यापैकीच एक पध्दत म्हणजे विज्ञान अध्यापन पध्दती होय . वर्गामध्ये विशिष्ट हेतूसाठी पोषक वातावरण निर्माण करण्यासाठी शिक्षकाला अध्यापन प्रतिमानाचा उपयोग होतो . ज्ञानप्रक्रिया प्रतिमाने विद्यार्थ्यांस ग्रहण केलेली माहिती अथवा ज्ञान पुढील मानसिक प्रक्रिया करण्यास मदत करतात . त्यात माहितीचे संग्रहण, संकल्पना निर्मिती, परिकल्पना निर्मिती, समस्या व विश्लेषण व उकल इत्यादी प्रक्रियांचा समावेश होतो . प्रस्तुत संशोधनात ज्ञानप्रक्रिया प्रतिमान कुलातील अग्रत संघटक प्रतिमानाद्वारे विज्ञान विषयाचे अध्यापन करून त्याची परिणामकारकता अभ्यासण्यात आली आहे .

उद्दिष्टे :-

- 1 . पारंपरिक पध्दतीचा व अग्रत संघटक प्रतिमानाचा उपयोग करून अध्यापन करणे .
- 2 . अग्रत संघटक प्रतिमानाच्या वापरामूळे अध्यापन कार्याची परिणामकारकता तपासणे .

परिकल्पना :- विज्ञान विषयाच्या अध्यापनात पारंपरिक पध्दती व अग्रत संघटक प्रतिमानाचा वापर करून अध्यापन केल्यास फरक आढळत नाही .

गृहितके :-

- 1 . अग्रत संघटक प्रतिमानाच्या वापरामूळे विद्यार्थ्यांमध्ये जिज्ञासूवृत्ती जागृत होते .
- 2 . अग्रत संघटक प्रतिमानाच्या उपयोजनामूळे विद्यार्थ्यांची अध्यापन प्रक्रियेत रूची वाढते .

समस्येची व्याप्ती व मर्यादा :-

प्रस्तुत संशोधन समस्या शैक्षणिक संशोधनाच्या शिक्षक-शिक्षण या क्षेत्राशी संबंधित आहे . संपूर्ण

Please cite this Article as :विवेक गं. इनामदार, “अग्रत संघटक प्रतिमानाद्वारे विज्ञान विषयाचे अध्यापन करून..... : Indian Streams Research Journal (Feb ; 2012)

नांदेड जिल्ह्यातील शै.वर्ष 2010-11 मधील डी.टी.एड. पदविका स्तरावरील विज्ञान विषयांचे अध्ययन करणारे सर्व छात्राध्यापक प्रस्तुत संशोधन समस्येच्या अंतर्गत क्षेत्रात येतात .

मर्यादा :-

- 1 . प्रस्तुत संशोधन सहयोग सेवाभावी संस्थेचे अध्यापक विद्यालय, विष्णुपूरी नांदेड येथील डी .टी .एड . प्रथम वर्षाच्या पन्नास विद्यार्थ्यांच्या एका तुकडीपूरते मर्यादित आहे .
- 2 . विज्ञान विषयापूरतेच प्रस्तुत संशोधन मर्यादित आहे .
- 3 . प्रस्तुत संशोधन शै . वर्ष 2011-12 पुरते मर्यादित आहे .

जनसंख्या :-

नांदेड जिल्ह्यातील डी .टी .एड . प्रथम वर्षातील विद्यार्थी .

न्यादर्श :-

प्रस्तुत संशोधनात सहयोग सेवाभावी संस्थेचे अध्यापक विद्यालय, विष्णुपूरी, नांदेड येथील प्रथम वर्षातील पन्नास विद्यार्थ्यांची एक तुकडी निवडण्यात आली आहे .

संशोधन पध्दती :-

प्रस्तुत संशोधनासाठी संशोधकाने प्रायोगिक संशोधन पध्दतीचा वापर केला . पूर्व व उत्तर चाचणी घेण्यात आली . तथ्य विश्लेषणासाठी t परिक्षिका या सांख्यिकीय परिमाणाचा वापर करण्यात आला .

t तथ्य विश्लेषण - प्रस्तुत संशोधनात दोन गट होते . त्यापैकी एक गट नियंत्रित तर दुसरा प्रायोगिक होता . उत्तर चाचणीतील गुणांच्या आधारावर तथ्य विश्लेषण केले असता 8 .9 इतके **t** मुल्य प्राप्त झाले . 0 .01 स्तरावर टेवल **t** मुल्य 2 .68 आहे . यापेक्षा प्राप्त **t** मुल्य ही 8 .9 म्हणजेच अधिक आहे . त्यामुळे प्रस्तुत संशोधनात शुन्य परिकल्पनेचा त्याग करावा लागला . अर्थात प्रायोगिक गटाची संपादनूक ही नियंत्रित गटापेक्षा अधिक होती . त्यामुळे अग्रत संघटक प्रतिमानाद्वारे अध्यापन करणे श्रेष्ठ ठरले .

निष्कर्ष :-

- 1 . अध्यापनात अग्रत संघटक प्रतिमानाचा उपयोग केल्यास विद्यार्थ्यांचे अध्ययन अधिक परिणामकारक होते .
- 2 . अग्रत संघटकाप्रतिमानामुळे विद्यार्थ्यांमध्ये जिज्ञासू वृत्ती निर्माण होते .
- 3 . अग्रत संघटकामुळे विद्यार्थ्यांना संबंधित विषयाची अभिरूची निर्माण होण्यास मदत होते .
- 4 . पारंपरिक पध्दतीपेक्षा अग्रत संघटक प्रतिमानाद्वारे केलेले अध्यापन अधिक प्रभावी व परिणामकारक होते .

संदर्भ ग्रंथ सूची :-

- 1 . मुळे, उमाटे - 'शैक्षणिक संशोधनाची मूलतत्वे, 1998, विद्या बुक्स, औरंगाबाद .
- 2 . सप्रे, पाटील - 'अद्यापनाची प्रतिमाने', 2005, फडके प्रकाशन कोल्हापूर .